

Latvijas bērnu un jauniešu labbūtība. Kur esam, kur ejam?

Daiga Eiduka

Latvijas Bērnu labklājības tīkla koordinatore,
bērnu tiesību un interešu aizstāvības eksperte

Latvijas Bērnu Labklājības Tīkls

LĪDZDALĪBA
LABKLĀJĪBA
LABSAJŪTA

Biedrība apvieno 19 nevalstiskās organizācijas un ekspertus, kas pārstāv sociālās aizsardzības, izglītības, veselības aprūpes un bērnu tiesību jomas.

Mūsu darba virzieni:

- Pētījumi & datu apkopošana, analīze.
- Bērnu interešu aizstāvība nacionālā līmenī.
- Sabiedrības izglītošana & diskusiju veicināšana.
- Biedru kapacitātes stiprināšana.

LATVIJAS
VECĀKU
KUSTĪBA

centrs
marta

SOS BĒRNU
CIEMATI
LATVIJA

Erasmus+: Jaunatne darbībā stratēģiskās partnerības projekts

(RE)SEARCHING FOR QUALITY OF LIFE OF YOUNG PEOPLE IN BALTICS JAUNIEŠU DZĪVES KVALITĀTES IZPĒTE BALTIJAS VALSTĪS

Projekta Nr. 2017-2-LV02-KA205-001657

Jaunatnes starptautisko
programmu aģentūra

Līdzfinansē
Eiropas Savienības programma
"Erasmus+"

Lastekaitse Liit
Estonian Union for Child Welfare

www.youthpitstop.com

Izglītība un
apmācības

Ģimene
un vienaudži

Labklājība

Mājoklis
un vide

Nodarbinātība

Līdzdalība

Veselība

www.youthpitstop.com

Agrīnais pieaugušā vecuma posms (19 – 25. gadi)

Jaunietis (15 – 18. gadi)

Pusaudzis (10 – 14. gadi)

Jaunieša attīstības posmi

Iekļaujoša, nodrošināta un vienlīdzīga sabiedrība

Skolas vide un izglītības kvalitāte + neformālā un mūžizglītība

Nodarbinātība un uzņēmējdarbība

Veselība un veselīgs dzīvesveids

Sabiedriskā un pilsoniskā aktivitāte

**IEKĻAUJOŠA,
NODROŠINĀTA UN
VIENLĪDZĪGA SABIEDRĪBA**

- **Ienākumu nevienlīdzības rādītājs** (Džini koeficients) visās trīs Baltijas valstīs ir virs ES vidējā rādītāja, pie tam Latvijas un Lietuvas rādītājs – **viens no augstākajiem Eiropā**.
- **Nabadzības vai sociālās atstumtības riskam** pakļauts **katrs ceturtais jauniešs** Igaunijā un **Latvijā**, bet katrs trešais – **Lietuvā**.
- Aptuveni **katrs desmitais jauniešs** vecumā no 18 līdz 24 gadiem novērtē, ka viņa **mājsaimniecībai ir problemātiski “savilkt galus kopā”**.
- Aptuveni **90% jauniešu novērtē, ka sabiedrībā valda spriedze starp nabadzīgajiem un bagātajiem iedzīvotājiem, kā arī starp dažādām rases un etniskajām grupām**. Uz spriedzi **seksuālās orientācijas dēļ** norāda **93% jauniešu Igaunijā** (un tas ir augstākais rādītājs Eiropā), **88% Lietuvā** un **73% Latvijā**.
- Jauniešu **subjektīvie pašnovērtējumi par apmierinātību ar savu pašreizējo dzīves līmeni** visās trīs Baltijas valstīs ir **zemāki nekā ES valstīs vidēji**.
- Salīdzinoši liels ir arī to jauniešu īpatsvars, kuri novērtē, ka viņiem ir **nelielas iespējas gūt panākumus dzīvē** (Lietuvā 33%, **Latvijā 24%**, Igaunijā 20%) vai ka viņiem ir **nelielas iespējas gūt finansiālos panākumus dzīvē** (Lietuvā 47%, **Latvijā 41%**, Igaunijā 28%).
- **Jauniešu ar speciālām vajadzībām un ierobežotām iespējām** socializācijas un sabiedriskās aktivitātes **iespējas bieži ir ļoti ierobežotas** (gan vides pieejamības, gan sabiedrības attieksmes, gan finansiālo resursu un personīgās pašsajūtas dēļ).

AUGSTA IENĀKUMU NEVIENLĪDZĪBA RADA:

- Objektīvus (materiālus) ierobežojumus un sociāli-psiholoģiskas barjeras;
- Zemu mobilitāti sabiedrībā = «bagātiem tēviem bagāti dēli»
- Virkni problēmas **veselības, izglītības un sociālā jomās**, *t.sk. augstu zīdaiņu mirstību, lieko svaru, nepilngadīgo grūtniecības, mentālās problēmas un jauniešu pašnāvības, slikto kopējo veselības stāvokli; zemāki rezultāti matemātikā un lasītprasmē, bulings un konflikti skolās, skolas priekšlaicīga pamešana, noziedzīgi nodarījumi*

**SKOLAS VIDE UN
IZGLĪTĪBAS KVALITĀTE
+
NEFORMĀLĀ UN
MŪŽIZGLĪTĪBA**

- Igaunijas **rādītāji dažādos izglītības aspektos** ir virs OECD vidējiem (un vieni no labākajiem kopumā), **Latvijas** un Lietuvas rādītāji **ir izteikti zemāki nekā OECD vidējie**. Tas attiecas kā uz skolēnu sekmīgumu dažādos mācību priekšmetos, tā problēmu risināšanas prasmēm sadarbībā, kā arī citiem aspektiem.
- OECD valstīs vidēji 15% 15-gadīgo skolēnu ir **labākās sekmes vismaz vienā mācību priekšmetā**, Lietuvā šis rādītājs ir 10%, **Latvijā 8%**, bet Igaunijā 20%; savukārt **sliktas sekmes visos trīs mērījumos iekļautajos mācību priekšmetos** OECD valstīs vidēji 13% skolēnu, bet Lietuvā 15%, **Latvijā 10%**, un Igaunijā 5% (labākais rādītājs OECD).
- **Skolēnu piederības sajūta skolai** visās trīs Baltijas valstīs ir **zem OECD vidējā**.
- Starp OECD valstīm **Latvijai ir augstākais rādītājs (18%) skolēnu pārinodarījumu** (izsmiešana, draudēšana, fiziski pārinodarījumi u.c.) **izplatībā**, un arī Lietuvai un Igaunijai šis rādītājs (10%) ir virs OECD vidējā (9%).
- Tikai neliela daļa jauniešu uzskata, ka viņiem ir **iespējas ietekmēt lēmumus savā skolā** vai augstskolā – Igaunijā ietekmes iespējas pozitīvi vērtē 42% jauniešu, bet Lietuvā un **Latvijā tikai 27%-29%**.
- Ja Igaunijā absolūtais vairākums (86%) novērtē, ka viņiem ir pieejamas **iespējas iegūt tādu izglītību, kā paši vēlas**, tad **Latvijā šis rādītājs ir 70%** un Lietuvā tikai 63%. **Iespējas pilnveidoties, apmeklēt dažādus kursus, apmācības**, seminārus jaunieši vērtē vēl kritiskāk – Igaunijā un **Latvijā pozitīvus vērtējumus snieguši 66%-68%**, bet Lietuvā tikai 52%.
- **Neformālās un mūžizglītības pieejamību ietekmē gan dzīvesvieta (ārpus lielajām pilsētām iespēju mazāk vai tās pieejamas tālu no dzīvesvietas), gan ģimenes un pašu jauniešu finansiālās iespējas, gan interesēm atbilstoša piedāvājuma neesamība, gan brīvā laika trūkums (pārāk liela slodze skolā/augstskolā).**

- Skola kā platforma **sociālo prasmju apguvei, personības attīstībai un profesionālai orientācijai**
- Skolas milzīgā ietekme uz **emocionālo labbūtību**
- Skola kā vieta, **kur tiek attīstītas prasmes un vēlme pašizglītoties- mūsdienu nepieciešamība**

VESELĪBA UN VESELĪGS DZĪVES VEIDS

- **Ilgstošas veselības problēmas** pēc jauniešu pašnovērtējuma ir aptuveni **1/3 jauniešu** Igaunijā un Latvijā, **¼** Lietuvā.
- Vienlaikus **-26%** jauniešu Latvijā saka, ka ir **atlikuši ārsta apmeklējumu, lai ietaupītu naudu** citām pamatvajadzībām (viens no augstākajiem rādītājiem Eiropā), kamēr Igaunijā 8%, Lietuvā 0%, ES vidēji 11%).
- **Smēķē katrs ceturtais jaunietis Latvijā** un Lietuvā, un katrs piektais Igaunijā. Ja ES vidēji 47% jauniešu **lieto alkoholu**, tad **Latvijā 44%**, Igaunijā 38%, Lietuvā 34%.
- Izteikti lielāks **Latvijā** un Igaunijā ir to jauniešu īpatsvars, kuri ir **lietojuši inhalantus** – attiecīgi **13%** un 18% (otrs augstākais rādītājs Eiropā), kamēr ES vidējais ir 7% (Lietuvā 8%).
- **Baltijas valstīm ir vieni no augstākajiem jauniešu pašnāvību rādītājiem Eiropā.** 15-19 gadu vecuma grupā Latvijas rādītājs ir **11 pašnāvības uz 100 000** attiecīgās vecuma grupas jauniešu. Vēl augstāki ir pašnāvību rādītāji 20-24 gadīgo vecuma grupā – Lietuvai ir augstākais rādītājs Eiropā (24), bet augsti tie ir arī Latvijai (16) un Igaunijai (15). Pie kam, **vīrieši (abās vecuma grupās) veic pašnāvības 6 x biežāk kā sievietes.**
- Aptuveni **katrs piektais jaunietis Latvijā** un Igaunijā un katrs ceturtais Lietuvā **novērtē, ka viņam ir grūti tikt galā ar nopietnām problēmām savā dzīvē.** 37% jauniešu **Latvijā** (24% Igaunijā un 36% Lietuvā) saka, ka **nav pietiekamas iespējas saņemt palīdzību sarežģītās, problemātiskās situācijās.**

- **Valstij pieaug sociālo izmaksu slogs sabiedrības novecošanās un emigrācijas dēļ, attiecīgi samazinās budžets iedzīvotāju veselībai un citā sociālām vajadzībām**
- **Pieaugošā nedrošība, ekoloģija un tehnoloģiju attīstība rada jaunus izaicinājumus veselībai, tostarp jauniešu garīgai veselībai**
- **Apziņas veicināšana, ka veselība ir svarīgs resurss (t.sk. pieaugošās dzīvildzes un ekonomiskās aktivitātes kontekstā)**

NODARBINĀTĪBA UN UZŅĒMĒJDARBĪBA

- Lai gan Baltijas valstīs jauniešu bezdarba rādītāji ir zemāki nekā ES vidēji, **katrs piektais Latvijā ir bezdarbnieks** (tai skaitā **3% ilgstošie bezdarbnieki**) un aptuveni katrs desmitais jauniešs Lietuvā un Igaunijā.
- Aptuveni **katrs desmitais jauniešs** Baltijas valstīs **neestrādā un nemācās** (tā sauktais **NEET** rādītājs), šādā aspektā Latvijas, Lietuvas un Igaunijas rādītāji ir nedaudz labāki nekā ES vidēji (11%).
- Lai gan aptuveni **2/3** jauniešu novērtē, ka viņiem **ir iespējas izvēlēties tādu profesiju un nodarbošanos, kas viņiem pašiem patīk** (62% Lietuvā, **67% Latvijā**, 73% Igaunijā), **iespējas atrast darbu, kas pašiem patīk**, tiek vērtētas jau izteikti **kritiskāk** (64% Lietuvā vērtē, ka nav šādu iespēju, **52% Latvijā** un 40% Igaunijā).
- Vēl zemāki ir vērtējumi par **iespējām nodarboties ar uzņēmējdarbību** – šādas iespējas kā sev pieejamas vērtē tikai 20% Lietuvā, **35% Latvijā**, bet 46% Igaunijā.
- Būtiski izaicinājumi saistīti ar **prakšu pieejamību un jēgpilnību**, **karjeras konsultāciju pieejamību**, **informācijas pieejamību** par darba tirgu, kā arī **mūžizglītības pieejamību** un atbilstību dažādiem vecumposmos.

DARBA TIRGUS un EKONOMISKĀS AKTIVITĀTES NĀKOTNE

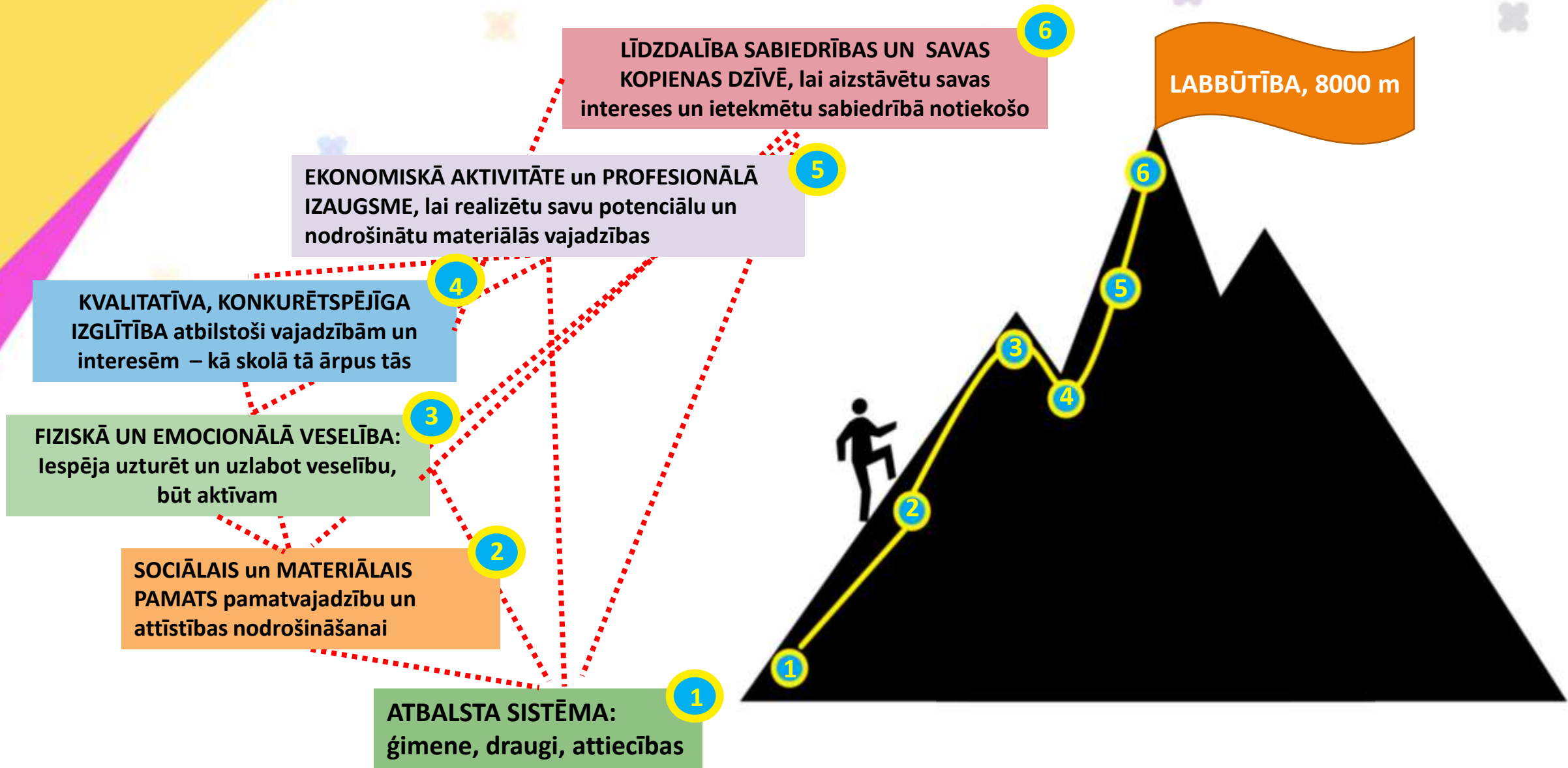
- ➔ No vienas puses – **Latvijā un Lietuvā tiek prognozēts straujākais darbaspēka kritums ES** (uz 2070 gadu **LV** līdz pat 42 %) **un sociālā sloga pieaugums** (šodien 1 strādājošais uz 3 pensionāriem, 2050. gadā – 1 strādājošais uz 2 pensionāriem)
- ➔ No otras puses – **darbavietu samazinājums tuvā nākotnē mākslīgā intelekta un automatizācijas dēļ** (attīstītajās valstīs nākamajos 10-20 gados plānots automatizēt līdz pat 50 % šī brīža darbavietu).
- ➔ Jebkurā gadījumā – **darba tirgū tiks prasītas jaunas prasmes un spēja elastīgi pielāgoties izmaiņām darba tirgū.**

SABIEDRISKĀ UN PILSONISKĀ AKTIVITĀTE

- Lai gan tradicionāli jaunieši tiek uzskatīti par aktīvāko sabiedrības daļu, pētījumu dati liecina, ka **ir tikai nedaudzas aktivitātes, kur iesaistās vairāk nekā 1/2 jauniešu** – kultūras un izklaides pasākumu apmeklēšana (85% Latvijas jauniešu), ceļošana Latvijā (77%), skolas vai augstskolas pasākumi (62%), ceļošana uz ārvalstīm (55%).
- Pēc jauniešu vērtējuma: **reālā iesaiste sabiedriskās un pilsoniskās aktivitātēs LV ir zema** - tikai 17% jauniešu iesaistās nevalstisko organizāciju darbībā, 19% apmeklē jauniešu centrus, 22% iesaistīti jaunatnes organizācijās un 24% jauniešu projektos.
- Tai pat laikā **nav pamata apgalvot, ka jauniešiem nav pieejamas iespējas līdzdalībai un aktivitātei**. Latvijā 37% jauniešu novērtē, ka viņiem ir iespējas piedalīties NVO darbībā, bet tikai 17% paši tajās piedalās; 49% novērtē, ka ir iespējas iesaistīties jaunatnes organizācijās, bet tikai 22% to dara; 57% novērtē, ka ir iespējas iesaistīties jauniešu projektos un aktivitātēs, bet tikai 24% to ir darījuši; 68% jauniešu ir iespējas veikt brīvprātīgo darbu, bet tikai 34% to ir darījuši.
- Gatavību iesaistīties lielā mērā ietekmē arī priekšstati un pieredze par sabiedrisko un pilsonisko aktivitāšu efektivitāti. Par to, ka viņiem **ir iespējas ietekmēt savas pašvaldības lēmumus**, pārliecināti ir tikai 21% jauniešu Igaunijā, **12% Latvijā** un 9% Lietuvā. **Iespējas ietekmēt lēmumus savā skolā** vai augstskolā atzīst 42% jauniešu Igaunijā, **29% Latvijā** un 27% Lietuvā.
- To, ka **savā ikdienas dzīvē reti ir laiks darīt to, ko patiešām vēlas**, apgalvo gandrīz 40% jauniešu Latvijā un Lietuvā, bet tikai 17% Igaunijā (zemākais rādītājs Eiropā).

- **Bērnu un jauniešu lomas maiņa mūsdienu sabiedrībā**
- **Vajadzību piramīda**
- **Sabiedriskās un pilsoniskās aktivitāte ir «nākamais līmenis»
Pamats = līdzdalības prasmes, kas nepieciešamas ikdienas
aktivitātēs, mācībās, darba tirgū utml.)**
- **Precedents maina realitāti**
- ***Jaunietis = problēma vai resurss?***

Zema noziedzība,
droša pilsētvide

Aktīvs kultūras patēriņš

Tīra vide, zems
piesārņojums

Izteikta
orientācija uz
uzņēmējdarbību
(kura tomēr reti
īstenojas)

Aktīva kultūras
līdzdalība
(Dziesmu un deju
svētku kustība)

Labas svešvalodu
zināšanas

Pieejama izglītība, izglītoti
jaunieši (lielākajai daļai ir vismaz
vidējā izglītība)

Pieejams internets, jaunās
tehnoloģijas

Labas svešvalodu zināšanas

Optimisms par nākotni

Zems bezdarba līmenis

Sociālās atstumtības un
nabadzības risks

Apcelšana, pazemošana
skolā

Zema pilsoniskā, sabiedriskā
līdzdalība

Zema aktivitāte neformālajā,
mūžizglītībā

Zemas sekmes skolā

Neveselīgs dzīvesveids (smēķēšana,
alkohols, inhalanti, palielināts svars)

Augsti pašnāvību rādītāji

Aizspriedumi, neiecietība,
diskriminācija (etniskās
piederības, seksuālās orientācijas,
ienākumu nevienlīdzības dēļ)

Ienākumu nevienlīdzība
sabiedrībā

Slikti sadzīves apstākļi, mājošanas pieejamība
un labiekārtojums

Nepilnvērtīga veselības
aprūpe

Liela emigrācija, diaspora

Bažas par iespējam atrast
darbu, kas pašiem patīk

The background features a white space with scattered, semi-transparent icons of stars and a rocket ship. On the left side, there are large, overlapping geometric shapes in yellow and magenta. On the bottom right, there are overlapping shapes in light blue and dark blue. The text 'Veiksmi!' is centered in a dark grey, sans-serif font.

Veiksmi!